

เพื่อสะดวก

บรรดาหนังสือที่เรียบเรียงโดย ศรีชลาลัย คือ
๑. ไทยต้องจำ ๒. ไทยเดี่ยดินแดน ๑๕ ครั้ง ๓. ประวัติ
เจ้าพระยาจักรีศรีอโศก แชนขวาในคราวกู้ชาติไทย
๔. ประมวลจดหมายเหตุสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
๕. ชีวิตเบื้องหลังของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า (คัง)
๖. เอกสารสำคัญ ๗. แผ่นดินไทยในอังกฤษ โปรด
ติดต่อได้ที่ นางสาวอุดมัย วุฒิปานิช บ้าน ๒๗๐๓
ตรอกหลังวังบูรพา พระนคร

(หมายเหตุ:— ฉะเพาะเรื่อง แผ่นดินไทยใน
อังกฤษ เวณายังไม่อนุญาตให้เผยแพร่ บรรดาท่าน
ที่ตั้งใจองไว้โปรดอดใจรอไปก่อน)

คำนำ

ความสนใจในประวัติศาสตร์ของไทย โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง คือเรื่องราวดำเนินมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราช เวदानันท์ความถึงขนาดสูงแล้ว บันดาผู้ที่
ใฝ่ใจอยากทราบให้ชัดเจน ต้องการจะดูเอกสารที่เป็น
หลักฐานต่าง ๆ แต่ขาดข้อด้วยเอกสารนั้น ๆ กระจัด
กระจายอยู่ต่างที่กัน และบางข้อก็ติดบหาดูได้ยาก
ที่สุด ถ้ารวบรวมมาให้หมด แต่แบ่งพิมพ์เป็นภาค ๆ
มคาศแจ่งประกอบตามสมควร คงสะดวกใจแก่ท่าน
ผู้ต้องการหาข้อไม่ เพื่อสนองความประสงค์ในข้อ
นี้ ข้าพเจ้าจึงรวบรวมและคำนำอธิบาย เริ่มแต่
ภาคนี้เป็นต้นไป โดยให้ชื่อว่าเอกสารสำคัญ เพราะ
เป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์สมัยกรุงธนบุรี
จริง ๆ หวังว่าหนังสือชุดนี้จะเป็นคู่มือการสอบค้น
ของท่านผู้รักความจริงทางประวัติศาสตร์ ดีที่สุด

ศรีชลาลัย

พระนคร ๖ เมษายน ๒๔๘๔

เรื่องน่า

บันทึกพี่น้องชาวไทยที่รู้จักพระคุณความดีของ
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ย่อมเข้าใจอยู่โดย
มากกว่า ราชบัณฑิตกรกรุงธนบุรีคือมาตรฐานอันแสดง
ให้เห็นความสูงศักดิ์แห่งชาติไทย ในขณะที่บ้านแตก
ต่างแหกชาติ ไทยต้องตกเป็นทาสพระม่า ไม่มีใคร
กล้าหาญพอที่จะสร้างก้างยกลงมาปราบพระม่าในทันทีได้
นอกจากสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรง
บากบั่นกู้ชาติไทยจนก่อดบค้นเป็นอิศรภาพ ทรงขับ
เคียดสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่ชาติไทย จน
เป็นที่ยอมรับกันในครั้งนั้นแล้วว่า ชีวิตของชาติไทย
จะดำรงมั่นคงเพราะพระราชบารมีสมเด็จพระเจ้าตากสิน
มหาราช จึงพร้อมกันอนุเชิญพระองค์เสด็จปราบ
ดาภิเษก นึกอรูปการณที่แสดงให้เห็นว่าพระองค์
ท่านมีไต่เต่ตั้งดอยชายชนราชบัลลังก์ ถ้าใคร ๆ ก็
ดอยชายชนราชบัลลังก์ไทยได้ในเวลานั้นแล้ว หมายถึง

ความว่าชาติไทยมิได้มีความสำคัญสักน้อยหนึ่ง แต่
 ใครเล่าจะหาญดูถูกชาติไทยในชั้นนี้ ? การดูถูกนั้น
 ย่อมต้องให้เข้าใจว่าไทยมิได้กำเนิดจากความสำคัญมิ
 ใช่หรือ ? ข้าพเจ้าเชื่อว่าบัณฑิตผู้ตระหนักรู้ใน
 ความสำคัญแห่งชาติไทย คงจะไม่ยอมให้การดูถูกเช่นนั้น
 ปรากฏขึ้นได้เคย

เมื่อแกมอพระม่านสำเร็จ ดูก (พระนายกอง) ต้อง
 ยอมตามภักดีไทย เป็นโอกาสให้สมเด็จพระเจ้าตาก
 ดินมหาราชรวบรวมกำลังภายในใต้ถุนดินแฉะรวดเร็ว
 เรวียงชน เร่งมือสร้างกำลังทุกส่วนเท่าที่จะสามารถ
 ระดมสร้างได้ เพื่อหาทางเดินทัพไปรบพี่น้องชาว
 ไทยในเมืองพะม่า (ที่ถูกพะม่ากวาดต้อนเอาไปครั้ง
 ตึกกรุงเก่าแตกขี้กุน พ. ศ. ๒๓๑๐)

ในขณะที่รวบรวมกำลังภายในอยู่นั้น ก็มีได้เพิกเฉย
 ต่อความเคลื่อนไหวของเมืองพะม่า พอทรงทราบ
 ว่าเกิดกระทบกระทั่งขึ้นระหว่างจีนกับพะม่าในปีชวด

พ. ศ. ๒๓๓๑ ต่อมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงตั้งนับ
 ต่มนุ้ยฉ่างจนเต็มที เพื่อให้จนตักำดังพะม่าเดี่ยโดย
 เร็ว ส่วนทางนโปรดให้ตั้งกำดังไปประชิดชายแดน
 พะม่า ได้ทักตักดกำดังกองทัพพะม่า จับได้พวกพะม่า
 และทหารจนที่พะม่าตีได้มากก็ไว้อ่อนนุ้ย นโปรดให้
 เที่ยงคู้ทหารจนเป็นผาสู้กั้วกัน แล้วนโปรดให้ตั้ง
 ไปให้ประเทศจีน (ดูพระราชดำริจารึกวันพฤษหัตต์บตี
 เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ จ. ศ. ๑๓๔๓) ทงนวกเพอตั้งเด็ริม
 กองทัพจีนให้ทู่เมเตเข้าปะทะพะม่า โดยไม่ต้องวิตก
 กังวอดว่าไทยจะแซกแซงขัดขวาง การรบระหว่างจีนกับ
 พะม่าติดต่อกมาถึงปีฉลู พ. ศ. ๒๓๓๒ พะม่าจึงยอมจำนน
 ต่อจีน ขงเป็นไมตรีโดยตั้งเครื่องบรรณาการไปให้
 แม่ทัพจีน การศึกก็สงบลง พะม่าต้องเดี่ยกำดังคราว
 นไม่น้อย แต่กำดังของพะม่าที่เหตออยู่ก็ยังมีมาก แม่
 ไทยจะเร่งสร้างกำดัง อย่างวิบรอนต์ก็เพียงไรก็ตาม
 กำดังที่จะให้มเร็วทันความต้องการไม่ได้ก็คือ กำดัง

พลณกรรจ์ เพราะชายฉกรรจ์ไทยถูกพระม่านักวาดค้อน
 ไปเสียมากเมื่อคราวกรุงเก่าแตก ส่วนที่เห็ดอยู่ คอง
 ดมตายเพราะความแร้นแค้น หรือเกิดโรคภัยซ้ำเติม
 ประการหนึ่ง คองรบราฆ่าฟันกันเอง โดยอุบายของ
 พระม่านุหนวดงประการหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระเจ้าตาก
 ดินมหาราชทรงกู้ชาติไทยชนแคว่ จำนวนชายฉกรรจ์
 มีน้อย ยังไม่พอจะเดินทัพไปรบพี่น้องชาวไทยเมือง
 พระมาได้ นี่เป็นข้อหนักพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง แต่
 ถ้ามีโอกาสรวมกำลังกับเมืองญาคิตทางภาคตะวันออก
 คือกัมพูชาและภาคอีสานฝั่งซ้าย คือหลวงพระบาง
 เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ได้แล้ว ความหวังที่จะเดินทัพ
 ไปภาคตะวันตก ก็ไถ่ดำเร่ใจมากขึ้น สมเด็จพระเจ้า
 ตากดินมหาราชทรงมุ่งที่จะรวมกำลังกับเมืองญาคิต
 มากที่สุด (มีกระแสพระราชดำริปรากฏอยู่ในเอกสาร
 28 ลงวันจันทร์แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ จ.ศ. ๑๓๓๗ ซึ่งจะพิมพ์
 ในภาคต่อไป) แต่พระราชปรารภนั้นหนักไปในทาง

ผูกไมตรี หรือจะว่าตามความนิยมในสมัยนั้นก็ขอ
 ต้อง พระราชประสงค์ จะมีสัญญาทางทหารกับเมือง
 ญาคิเหต่านนั้น มากกว่าอย่างอื่น ถึงว่าเมืองเหต่านนั้น
 จะช่วยอะไรไม่ได้ แต่อย่าด้อมเข้ามาตัดกำลังด้าน
 หัดง ก็พอแล้ว

ยังไม่ทันที่จะทรงมีพระราชดำริไปทาบตาม บังเอิญ
 เกิดเหตุขึ้นในแคว้นเวียงจันทน์ มีชาก่อการกบฏใน
 พ. ศ. ๒๓๑๒ ขอความช่วยเหลือมายังนครราชสีมา
 เพื่อให้จัดส่งกองทหารไปสกัดพวกชากบฏ ท่านเจ้า
 พระยานครราชสีมา (บุญคง คันทกุด กาญจนาคม)
 ยกทัพไปช่วยปราบกบฏโดยเร็ว ทำให้เวียงจันทน์ซาบซึ้ง
 ในความเข้มแข็งของอาณาจักรธนบุรีชุนมาก เมื่อ
 การปราบกบฏเรียบร้อยแล้ว นครเวียงจันทน์จึงมีราช-
 ดำริมาเจริญทางพระราชไมตรีใน พ. ศ. ๒๓๑๓ (ดูพระ
 ราชดำริเวียงจันทน์ จ. ศ. ๑๑๓๒) เรื่องหนายี่สวน มหาค-
 เด็ก ได้ประพันธ์โคลงจดหมายเหตุขึ้นใจว่าดังนี้

กรุงศรีวัดตนาคนเจ้า

กรุงกษัตริย์

ทรงพระดังพรรณบัตร

บอกกร้อน

ถ่อมถวายบุษปรัต-

นามาคี มาหา

มาฟังบารมคือน

คตร้ายรอนเชิญ

เมื่อนครเวียงจันทมทุกชรอน และบอกขอความ
 ช่วยเห็ดออกมา ดมเด็จพระเจ้าตากดินมหาธาชก็ได้ทรง
 ช่วยจนเป็นมดส้มประดังค้แดงเช่นนั้น น่าจะตะต้อม
 การเจริญดีมพันธ์ไมตรีระหว่างนครเวียงจันทกับกรุง
 ธนบุรีให้แน่นแฟ้นชงโดยเร็ว แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่
 เพราะทางนครเวียงจันทยังหวาดพะม่ามากนัก ชะรอย
 จะกตว่าถ้าพะม่ารู้เรื่องที่มาเจริญดีมพันธ์ไมตรีกับ
 กรุงธนบุรี พะม่าจะกระหนาบเอากระมัง? จังรี ๆ
 รอ ๆ ทำทางออแแต่เมต

ระหว่างนั้น นครเวียงจันทเป็นอริอยู่กับนครหลวง
 พระบางด้วย ความจริง นครเวียงจันทอยากสันนิทกับ
 ไทย เพื่อบรมือนครหลวงพระบาง แต่ก็เกรงพะม่า

จรุงชนบิเถาะ พ. ค. ๒๓๑๕ นครหลวงพระบางยกทัพ
 มาตีนครเวียงจันทน์ คราวนั้นเวียงจันทน์ก็กลับไปขอพึ่ง
 พระม้าม้าช่วย ในที่สุดพระม้าม้าได้นครหลวงพระบาง
 แทนที่เวียงจันทน์จะตั้งหลวงนครหลวงพระบางแล้วด้วย
 ใจชน ตรงข้าม กตบต้องกตวเกรงพระม้ายิ่งกว่าแต่
 ก่อน แดะพระม้าม้าก็หาโอกาสโฉบเอานครเวียงจันทน์
 เพื่อถ่ายเทกำลังไปเมืองพระม้าม้า ครั้นอยู่มา ๒ ปีพระม้าม้า
 ก็ตีนครเวียงจันทน์จริง ๆ การรบเช่นนี้โดยไม้ต้องมี
 เหตุกระทบกระทั่งอันใดเลย พระม้าม้าเวียงจันทน์ได้ใน
 พ. ค. ๒๓๑๖ กวาดต้อนอพยพเมืองไปเสียไม่น้อย กับ
 ทั้งจับเอาราชบุตรและบุคคลสำคัญในวงการบริหารอีก
 หายคนไปด้วย ทำให้เวียงจันทน์ทรุดลงอย่างใช้หนัก
 การไมตรีที่ควรจะมีก็เข้มนให้เจริญต่อกรุงธนบุรี ก็
 กตบบ้อแม่หนักตง จนหมดหนทางที่ล้มเค็จพระเจ้า
 ตากดินมหาธา จะทรงช่วยปลดปล่อยชกชวณให้
 เวียงจันทน์แข็งใจชนได้

ต่อมาเจ้านครเวียงจันทน์เป็นอริกับพระวอ ถึงกับ
 สู้รบกันแต่พระวอสู้ไม่ได้ เพราะเวียงจันทน์อาศัยกำลัง
 กองทัพพะม่าช่วย พระวอจึงดำถอยมาตั้งอยู่ณคอกน
 มดแดง แขวงเมืองอุบล บอกถึงความภักดีเขามายัง
 กรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็โปรดให้
 รับไว้ในราชอาณาจักร

ฝ่ายเจ้านครเวียงจันทน์ เมื่อทราบว่าพระวอตั้งอยู่
 คอกนมดแดง (ไม่เกรงใจกรุงธนบุรี) ยกทัพตามมา
 รบพระวอในราชอาณาจักรธนบุรี ในปีจอ พ.ศ. ๒๓๒๑
 การกระทำของนครเวียงจันทน์นั้น แสดงให้เห็นท่าทีดู
 หิมนพระบรมเดชานุภาพสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 อย่างชัดๆ สุดที่จะให้อภัยได้ สมเด็จพระเจ้าตากสิน
 มหาราชจึงโปรดให้กองทัพไปปราบปรามทันที กอง
 ทัพที่ยกไปครั้งนี้ พิเคราะห์ตามจุดหมายเหตุและ
 พงศ์าวดารประกอบกัน เข้าใจว่าคงจะไปไม่น้อยกว่า
 ๓ ทัพ คือ (๑) ทัพเจ้าพระยานครราชสีมา (ที่เรียก

กัณเภายหดงว่า เจ้าคุณตามืด ผู้อุปการะท่านเจ้าพระยา
 นครราชสีมา เจ้าทองอินราชโอรสด้มเด็จพระเจ้า
 ตากดินมหาราช ซึ่งเป็นคัณฑ์กุด อินทรกำแหง, ด้กุด
 อินทไต้พศ, ด้กุดมหาณรงค์) (๒) ทัพเจ้าพระยา
 ด้รศร์ (บุญมาน้องเจ้าพระยาจักรี ด้วง) (๓) ทัพ
 เจ้าพระยาจักรี (ด้วง) บางทเจ้าพระยาจักรี (ด้วง)
 คงจะด้รับตำแหน่งแม่ทัพใหญ่

การด้งกำด้งรบไปทำการในด้นามครึ่งกรุงธนบุรี
 มีทหน้าด้งเกิดอยู่อย่างหนึ่ง คือโปรดให้กองทัพไปคน
 ด้ระทาง แต่ให้ถึงจุดหมายพร้อมกัน ทงนเพอมีให้
 ด้ระกักทำการค้อค่านได้ถนัด แดะเพอให้ระกักด้ยชวัญ
 ด้ระง่าย ในเมื่อรู้ว่ามีกองทัพไทยไปทุกทิศทุกทางด้ง
 ยากแก่การด้งรบ

เพอให้ด้มดเต็มที ด้มเด็จพระเจ้าตากดินมหาราช
 คงจะทรงกำชบให้แม่ทัพไปเกิดยกด้อมนครหดวงพระ
 บางด้วย เพราะนครหดวงพระบาง ถึงว่าค้องคกเป็น

เมืองชนพม่าในเวदानั้น แต่พม่าไม่ตามมารถตั้งคน
 มาควบคุมให้เพียงพอได้ แท้ที่จริงพม่าต้องการ
 เพียงจะต่อหน้าคนและเก็บทรัพย์ไปยังเมืองพม่าเท่านั้น
 เมื่อนครหลวงพระบางทราบข่าวกองทัพกรุงธนบุรีจะไป
 ครอบครองเวียงจันทน์ ก็คงจะพอใจเป็นเบืองตนอยู่แล้ว
 ถ้าได้เกิดยกด้อมนครหลวงพระบางให้รวมมือเข้ากับ
 ทางนครเวียงจันทน์ เจ้านครหลวงพระบางคงพอพระทัยยิ่ง
 เพราะฉะนั้นการยกด้อมนครหลวงพระบาง จึง
 ดำริเจ็ดมพระราชประสงค์ และการเข้าตนนครเวียงจันทน์
 ก็สะดวกมาก วันจันทร์ เดือน ๑๐ ขัน ๓ ค่ำ ปีได้
 นครเวียงจันทน์ (ดูจดหมายเหตุความทรงจำ)

เมื่อได้นครเวียงจันทน์แล้ว กองทัพไทยยังต้องตั้ง
 เกิดยกด้อม และจัดการบ้านเมืองให้คนเข้าสู่สภาพ
 ปกติต่อมาอีกหลายเดือน ในระหว่างนั้นเหตุน่าฉงน
 อยู่เรื่องหนึ่ง ตามที่ปรากฏในพงศาวดารตานนาว่า
 แม่ทัพที่ไปตีเวียงจันทน์จัดตั้งกองทหารไปทางตานนา

(จะเพื่ออะไรไม่แน่) ทหารกองนั้นไปข้ามเข่งเจ้าเมือง
เชียงใหม่, ต้าปาง, เป็นต้น จนเกิดต่อสู้กันขึ้น

สมมติว่าถ้าการระรานพวกหัวเมืองภาคพายัพ
กลายเป็นข่าวว่าพระม้ายกเข้ามากรุงเทพฯ จนสมเด็จพระ
เจ้าตากตีหมหาราชต้องตั้งกองทัพขึ้นไปต่อต้าน (การ
ตั้งไปเช่นนั้นก็ทำให้กาดังในกรุงธนบุรีลดเหลือน้อย
ลง) หรือว่าถ้าพระองค์ท่านทรงเชื่อข่าวมากไป จน
ทรงผดุนผดุนเด็ดจนำทัพขึ้นไปเอง ก็อาจเป็นช่องทาง
ให้ข้าศึกจู่โจมเข้าตีกรุงธนบุรีได้ง่าย แต่เคราะห์ดีที่
ข่าวนั้นไม่พุดตัวได้รวดเร็ว เรื่องจึงเงียบกันไป

การทุกสิ่งทุกอย่างทางเวียงจันทน์เรียบร้อยดีแล้ว
กองทัพไทยก็ยกกลับจากนครเวียงจันทน์ อัญเชิญพระ
แก้วมรกต และพระบางลงมาด้วย ในราวเดือนยี่ มี

กุน พ. ศ. ๒๓๒๒

การที่ศอกรบกับนครเวียงจันทน์ เพื่อบริการเกษม
ศักดิ์แห่งกรุงธนบุรีจบ พ. ศ. ๒๓๒๓ นับว่าเป็นภาระ

ปฏิบัติเกี่ยวกับปรบักษกายนอก แต่พร้อม ๆ กันนั้น
 ปรบักษภายในก็ร้ายแรงขึ้น ปรบักษภายในตะเพาะ
 ที่จะยกชนกดาวนคคณะบาทหดวงฝรังเศษ คอยยุยง
 พวกรบเร่ให้กระต้างกระเดื่องขัดขวางราชการต่าง ๆ
 ยิ่งนานวันก็ยิ่งแผ่วงกว้างออกไป ชนปด้อยใจ ก็มีแต่
 จะทำให้ประเทศไทยเหตวเหตลก กตายเป็นเมืองชน
 ฝรังเศษไปเท่านั้นเอง ในชั้นต้น ๆ สมเด็จพระเจ้า-
 ตากสินมหาราช โปรดให้ว่ากดาวตักเคื่อนโดยระม่อน
 ก่อน แต่ไม่ได้ผลอันใด เขายังได้ใจมากชน

ราวกลางปีจอ พ. ศ. ๒๓๒๓ นั้น สมเด็จพระเจ้า-
 ตากสินมหาราชทรงแต่งแบบแผนชนบธรรมเนียมของ
 ไทยชนใหม่ ความจริงทรงพยายามเรียบเรียงมานาน
 แล้ว แต่เพิ่งจะสำเร็จบริบูรณ์ตามพระราชประสงค์
 (ตำราที่วาง คงจะเกี่ยวกับการแก้ไขชนบธรรมเนียม

(๑) แบบธรรมเนียมที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงแต่งขึ้น
 นั้น ยังไม่พบต้นฉบับหรือสำเนา น่าจะสูญตามเสด็จไปแล้ว

บางอย่าง ที่รู้ว่ามีให้รดกุมหรือที่อ่อนแอให้มีทาง
 (เช่น แข็งขันบ้าง) ครั้นทรงรอยกรองจบ จะโปรดให้
 จัดการอุดองพระตำหรับ มีกระบวนแท่นแท่นเป็นงาน
 มโหฬาร แต่พวกบาดหลวงฝรั่งเคียดพยายามกักกัน
 มิให้พวกเขารัดเขากะบวนแท่น งานหนักของระงับ
 ไวชวคราว นี้แสดงให้เห็นความกำเริบขัดแย้งของ
 บาดหลวงฝรั่งเศษเพียงไร ดุจดั่งที่จะยอมอดได้
 สิ้นเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จึงโปรดให้ตั้งโทษเดี่ย
 บ้าง พอควรแก่ความผิดอันร้ายแรง เพื่อให้หิตาบา
 เตะให้ได้สำนึกว่าตนเป็นประเทศไทย แต่หาหาบาไม่
 จึงจำเป็นต้องเนรเทศพวกบาดหลวง ให้ออกไปเดี่ย
 จากประเทศไทย^๒ ในวันที่ ๑ ธันวาคม พ. ศ. ๒๓๒๒
 (ดูประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๘ หน้า ๓๒๐ และ ๓๓๕)

(๒) เมื่อปลงพระชนม์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสำเร็จแล้ว
 ตั้งราชวงศ์จักรีขึ้น สมเด็จพระพุทธยอดฟ้า (ด้วง) จึงโปรดให้
 เกือบกล่อมพวกบาดหลวงฝรั่งเศษเข้ามาตั้งสำนักในประเทศไทย
 อีก จนมีต่อเนื่องถึงทุกวันนี้

เรื่องนเด้าเข้ามาประกอบ เพื่อให้พี่น้องชาวไทยรับ
ทราบอีกครั้งหนึ่งว่า เราเคยประสบความยุ่งยากเพราะ
บาดหุดวงฝรั่งเศษ จนต้องเชิญให้เขาออกไปเสียให้
พ้นจากประเทศของเราทั้งหมด เพื่อสวัสดิภาพแห่ง
ประเทศชาติของเราเมื่อ ๑๖๒ ปีมาแล้วครั้งหนึ่ง

เมื่อเนรเทศพวกบาดหุดวงฝรั่งเศษออกไปราว
เดือนเศษ กองทัพไทยที่ก่อกบฏจากนครเวียงจันทน์มาถึง
สระบุรี บอกเข้ามากราบบังคมทูล ส้มเด็จพระเจ้า-
ตากสินมหาราชจึง โปรดให้สมเด็จพระเจ้าตาก
เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ องค์พระมหาอุปราชและ
รัชชทายาทแห่งกรุงธนบุรี เสด็จขึ้นไปรับพระแก้ว-
มรกตและพระบาง แห่ลงมาถึงพระตำหนักบางธรณี
สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จพระราชดำเนินไป
รับที่บางธรณี ตกลงมายังพระนครณวันอังคารเดือน ๕
ขึ้น ๒ ค่ำ โปรดให้มีการสัสมโภชย่อยมา ๒ เดือน
๑๒ วัน จึงมีการสัสมโภชใหญ่ ๗ วัน ๗ คืน ตั้งแต่

วันพุธเดือน ๖ ขน ๑๓ ค่ำ ปีชวด พ. ศ. ๒๓๒๓ ถึงวัน
แรม ๕ ค่ำเสด็จการส้มโภช

ที่โปรดให้รอมาส้มโภชใหญ่กลางเดือน ๖ ส้มเค็ญ
พระจุดจอมเกล้า (จุฬาดวงจันทร์) ทรงพระราชดำนิษ-
ฐานว่า คงจะให้เนื่องกับพระราชพิธีวิสาขบูชา อัน
เป็นวันสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนาพระองค์เอง และการ
ส้มโภชที่วามาน ถ้าดูเผิน ๆ บางทีจะเข้าใจว่าเป็น
เพียงส้มโภชพระแก้วมรกตและพระบางเท่านั้น แต่
ความจริงย่อมน่าจะจุดหมายไปถึงการฉลองชัยชนะและ
การส้มโภชดินแดนไทยด้วย งานส้มโภชครั้งนั้น ไม่
ใช่แต่ทำความครึกครื้นแก่บ้านเมืองอย่างเดียว ยัง
เป็นการช่วยให้ชาวไทยได้รู้ตระหนักทั่วกันว่า แผ่นดิน
ไทยใหญ่กว้างเพียงไร ? รู้แล้วจะได้ช่วยกันรักษา
เต็มที

พ.ศ. ๒๕๕๓ TUOC
พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย ท่านลองตรวจดูประวัติ-
ศาสตร์ครั้งนั้น โดยเฉพาะในข้อเหตุนั้น คือ ๑. รวม

ดินแดนไทยทางภาคอีสานดำเร็จ ๒. เชิญพวกบาด-
 หลวงฝรั่งเศษออกไปนอกประเทศไทย ๓. แก้ไขชนบ-
 ธรรมเนียมให้กตัญญูเข้าแบบอันดีของไทย ๔. กองทัพ
 ไทยกตัญญูมาถึงเดือน ๓ (หมายความว่า ชัยชนะ
 ครองหนเป็นการแน่นอนเมื่อกองทัพกตัญญูมาถึง)

ตรวจดูครุฑนั้นแล้ว ดึงเหตุดูเหตุการณ์ปัจจุบัน
 ซึ่งเราได้ดินแดนทางภาคอีสานบางส่วนของต้น กตัญญู
 คืบมาในเดือน ๓ (กำหนดเอาวันขึ้นต้นบุญอันดีภาพ
 ครั้งแรก) ฝ่ายพวกบาดหลวงฝรั่งเศษก็ออกเดินทาง
 ไปจากประเทศไทย และท่านนายกรัฐมนตรีขอร้อง
 ให้สตรีไทยนุ่งถุง ใ่วัฒมยาว ตามแบบโบราณอันดี
 ของไทย เพียงเท่านั้นจะเรียกว่าประวัตศาสตร์ชา
 ประวัตศาสตร์ได้หรือไม่ ?

ต่อไปนี้เป็นจุดหมายเหตุเรื่องรับพระแก้วมรกต
 และพระบาง อัญเชิญมาตั้งการดมโภช แต่เพื่อให้
 เข้าใจกว้างออกไป ข้าพเจ้าจึงให้ชื่อว่า จุดหมาย

28/07/2554

จดหมายเหตุผลองชัยชนะ

วันอังคาร เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำ จุติศักราช ๑๑๔๑

บิณฑุ เอกศก (พ. ศ. ๒๓๒๒) เสด็จออกท้องพระโรง

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งมเด็จพระเจ้าดุกเธอ

เจ้าฟ้ากรมขุนอินทรพิทักษ์ เสด็จขึ้นไปรับพระแก้ว

มรกต ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ เพดาตี ๑๑

ทุ่ม ถึงท่าเจ้าด้มุก ณ วันศุกร์ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ

ครั้น ณ วันอังคาร เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ พระแก้วมาถึง

ท่าเจ้าด้มุก

ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันพุธ เดือน ๓ แรม ๑๐ ค่ำ บิณฑุ

เอกศก ตั้งการตั้งมโภช (ที่ท่าเจ้าด้มุก) ให้มีเครื่อง

เล่น (แตะ) คั่นกตปพฤกษ์ ๓ วัน ๓ คืน

กลางวัน ละครหลวงวิจิตรณรงค์ โรงหนึ่งวัน

ตะ ๓ ค. ๓ วันเงิน ๘ ค. ช้องระชาวันตะ ๓ โรง ๆ

ตะ ๑ บ. วันตะ ๓ บ. ๓ วันเงิน ๒ ค. ๑ บ. เพดง

นายอิน ทองดี วันตะ ๑ ค. ๓ วันเงิน ๓ ค. ประมไก่อ

นายแก้ว อำแดงนุ่น วันละ ๓ ต. ๓ วันเงิน ๓ ต.
 เครื่องเล่น ญวนหกวันละ ๓ ต. ๒ บ. ๓ วันเงิน ๕
 ต. ๒ บ. รวม ๓ ชั่ง ๓ ตำดิ่ง ๓ บาท

กลางคืน หนังสือใหญ่ พระราชสุภาวดีโรงหนึ่ง
 ห่มน้าวโรงหนึ่ง รวม ๒ โรง ๆ ละ ๓ ต. ๒ บ. ๓ คิน
 เงิน ๘ ต. ต้นกตปพฤกษ์วันละ ๕ ต้น ๆ ละ ๓ ต. ๓ วัน
 ๑๒ ต้นเป็นเงิน ๑๒ ต. วิชาใหญ่วิชาหนึ่ง (จำนวน
 ดินแถมมา) ได้ดอกไม้หน้าวิชา กิ่งหินเชิงชั้น
 หนึ่ง ๓๓ ดอก กล้วยเพชร ๖ ชน ๕๘ ดอก ฝอย
 ทอง ๖ ชน ๕๘ กิ่งหินชยชั้นหนึ่ง ๑ ดอก บัวขาว ๘
 ชน ๕๘ ดอก รวม ๑๕๘ ดอก หดงวิชา พดู ๗๓๘
 บอกล ประทัด ๗๓๘ รวม ๑๕๕๖ ดอก หดงวิชา
 ตรวด ๕๘ นกบิน ๕๐ แมงกูปวงหนึ่ง ๓๐ ฝอยทอง ๒
 เพดิงแก้ว ๒ รวม ๑๑๕ รวมทั้งสิ้น ๑๗๓๘ ดอก คิน
 ละ ๕ วิชา (จำนวนดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ๖๘๗๒
 ดอก ๓ คิน ๑๒ วิชา (จำนวนดินแถมมา) ได้

ดอกไม้ ๒๐๖๓๖ ดอก, คำให้มัดดอกไม้เพลิง เพลิง
 พ้อม ๆ หนึ่ง (จำนวนดินแถมมา) ได้ดอกไม้
 ชั้น ๑ รูปสัตว์ ๓ ตัว ประทัด ๕ ดอกเทียน ๕ ดอก
 เขียว ๑๒ รวม ๒๐ ชั้น ๒ ดอกเทียนพวงประทัด ๓
 ชั้น ๓ ตะเกา ๕ ถ้ำ ดอกเทียน ๒๐ ประทัด ๑๖ เพลิง
 พระเนียง ๒ รวม ๓๗ ชั้น ๔ ฝรั่งดูบยา ดอกเทียน ๕
 เค็ดอบเป็นแสงเทียน ๓ รวม ๗ ชั้น ๕ เป็นรูปเค็ดอบ
 เป็นพระเจดีย์แสงเทียน ๕ รวมทั้งสิ้น ๗๓ ดอก คิน ๑
 (จำนวนดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ๑๒๗๓๕ ดอก ๓ คิน
 (จำนวนดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ๓๗๗๐๕ ดอก, เพลิง
 ม้า ๆ หนึ่ง (จำนวนดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ฝอย
 ทอง ๕ ดอกเทียน ๖๒ ดอกเทียนพวงประทัด ๕๐
 กิ่งหั้น ๘ รวม ๑๒๕ ดอก คินตะ ๑๐ ม้า (จำนวน
 ดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ๑๓๗๕ ดอก ภาเถางต้นไม้
 28/0 ภาเถาง ๑ (จำนวนดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ดอก
 จันทน์ ๒๐ ดอกแดง ๑๕ ใบไม้ ๒๐ ฝอยทอง ๕ ประทัด

ห้อย ๑๒ รวม ๗๓ ดอก คั่นละ ๓๐ กะถาง (จำนวน
 ดินแะมาต) ได้ดอกไม้ ๗๓๐ ดอก เพ็ญพะเนียง
 บอก ๑ (จำนวนดินแะมาต) คั่น ๑ (จำนวนดิน
 แะมาต) ได้เพ็ญพะเนียง ๑๕๐ บอก ดอกไม้พุ่ม ๆ
 หนึ่ง (จำนวนดินแะมาต) คั่นละ ๒๖ พุ่ม (จำนวนดิน
 แะมาต) ได้ดอกไม้ ๓๓๒๘ ดอก เต๋อดากหางสาย
 หนึ่ง (จำนวนดินแะมาต) ได้ดอกไม้ ประทัด ๓๐
 ดอกหนุ ๓๐ รวม ๖๐ ดอก คั่นละ ๒ สาย (จำนวนดิน
 แะมาต) ได้ดอกไม้ ๑๒๐ ดอก, พุดจันบอกหนึ่ง
 (จำนวนดินแะมาต) คั่น ๑ (จำนวนดินแะมาต)
 ได้พุด ๓๐๓ ดอก ดอกไม้รุ่งชดหนึ่ง (จำนวนดินแะ
 มาต) คั่น ๑ (จำนวนดินแะมาต) ได้ดอกไม้รุ่ง ๕
 ชด (จำนวนดินแะมาต) ได้ดอกไม้ ๖๐๖๓ ดอก
 ๓ คั่น (จำนวนดินแะมาต) ได้ดอกไม้ ๑๘๑๘๘ ดอก,
 เป็นคารบ ๓ วัน ๓ คั่นแะจ

ครนรุ่งชนณจันเต๋าร เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ เพ็ญ

เข้า ให้เชิญพระแก้ว พระบาง แแต่ณโรงไปดงเรือ
 คั้นตะพานเรือเก่าปากตะวันตก เป็นเรือพระที่นั่ง ๓๓ วา
 ทรงพระแก้วดำ ๑ เรือพระที่นั่ง ๑๕ วา ซึ่งถวายพระ
 ดั่งขั้วคชดก (ปัจจุบันหอวัดมหาธาตุ) ทรงพระบาง
 ดำ ๑ ไชมคญาทอง ได้พระคัมภีร์ดำ ๑ มุกเรือแห่
 พระดั่งขั้วราชาคณะ ไชมคญาใหญ่ ๔ น้อย ๓๓ คั้วระ
 นก ๑๐ กราบ ๑๓ รวม ๕๘ ดำ คิงมดะครบีพาทย์
 ครบดำ ๖ ขนไปรับพระแก้ว ๑ รับพระบาง ๑ กราบ
 พระที่นั่ง ๑ ตามแต่คัจไทรกรม ๖ ขำทุดดะดอง ๑๖
 กัดบดงมาแต่กกองทัพ แฉง ๖ ขำทุดดะดอง ๒๐
 ไชมคญา ๔๓ คั้วระนก ๑๐ กราบ ๖๒ รวม ๑๓๕ ดำ
 มาประทับแรมชานประจําท่าพระราชวังหลวง (เก่า)
 ครนรุงชนนฉนอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ ให้
 เชิญมาแรมอยู่ที่ประทับด้ามโคก
 ครนรุงชนนฉนจันทร์ เดือน ๔ ขน ๓ ค่ำ ถึง
 พระค้ำหนักบางชนน เพดาคำฉนฉนอาทิตย์ เดือน ๓

แรม ๑๔ ค่ำ วันจันทร์ เดือน ๕ ขน ๑ ค่ำ ให้จุดดอกไม้
 เพลิง ๒ คืบ ดอกไม้รุ่ง ๕ ขด ฝอยทอง ๑๐๐๐๐
 กิ่งหิน ๖๐๐๐ ช่อม่วง ๔๐๐ ปดาตร์ร้อยชมหาด ๖๐๐
 เบ็ดไข้แหน ๒๐๐ คำเซ้ ๒๐๐ (จำนวนดินแต่ละภาค)
 ครุณณวณองคาร เดือน ๕ ขน ๒ ค่ำ เพดาเซ้า ดิน
 เกด้า ๗ (คือส้มเค็งพระเจ้าตากดินมหाराช) เด็ดจ
 ขนไปรบพระแก้วมรกตณพระตำหนักบางธรณิ ครน
 เพดาบาย ๓ โมง ทรงให้แห่ตงมาพระนครชนบุรี เป็น
 เครื่องเด่นแห่หน้าเรือ ไชนตงตำบ้านหดวงรักษา
 ดมบัต ๑ งวดตงตำบ้านพระยาราชาเค็รชฐู ๑ หดวง
 รักษาตมบัต ๑ ตะครไทย หมันเส้นาษฎบาด ๑ หมัน
 โวหารภิมย ๑ ตะครเขมรดงตำบ้าน หดวงพิพิช
 วาที้ แด่ง ๑ บีกตองจันหดวงโซดักดำ ๑ ญวนหก
 ดงเรือญวนดำ ๑ หุ่นดาวดงเรือกุแหดะดำ ๑ ชะวารา
 หนาด้า ๑ มโหรีไทยหดวงอนุชิตชารา ๑ มโหรีฝรั่ง
 หดวงศรัยศ ๑ มโหรีเขมรพระองค์แก้ว ๑ ไชนตญา

ดึงตงมาชกตะครว้า ๓ ปดายเชือก ๒ รามัญร่า ๑
 หดงด้ามบ้าน ๕ คู่ชกพระที่นั่งทรง ๑ แฉง ๘ พระ
 ที่นั่งพระเจ้าตุ๊กเชอ ๒๓ กราบคู่แท้ชก ๘๕ แท้
 ไชมคญา ๖ กราบ ๑๓๒ เครื่องเล่นด้ามบ้าน ๕
 ญวน ๕ กุแหดะ ๓ กราบ ๗ แท้หลังเครื่องเล่น
 งวญวน ๒ ไชน ๓ กราบแท้ ๑๖ คีร์เป็นเรือ ไชมคญา
 ไพร์พระดงฆ์ ๕ ดิง ๖ แท้หน้าพระดงฆ์ ๓๓ คีร์ชะ
 นก ๓๐ กราบพระที่นั่ง ๓๓ พระดงฆ์ ๓๐ ข่าทูต
 ดะออง ๑๓๕ เครื่องเล่น ด้ามบ้าน ๕ ญวน ๕
 กุแหดะ ๕ กราบ ๗ ไชมคญา ๕๓ คีร์ชะนก ๓๐
 กราบ ๑๘๕ ด้ามบ้าน ๕ ญวน ๕ กุแหดะ ๓
 รวม ๒๕๖ ตำ

ครนณวนองการ เคอน ๕ ชน ๒ คำ เพดาบาย ๒

โมง แท้พระแก้วมรกตดงมาณพระนครชนบุรี มา
 ชนสะพานบ้อมคณโพชปากคดองนครบาด ตัดคเกณฑ
 ให้ตงคตมเบญจรงค์ ราชวัญเดวราชทางด้อมโรงพระ

แก้วมรกต เจ้าพนักงานดีตำรวจเชิญพระเจ็ดดั่งไป
 รับพระแก้วมรกตพระบาง กรมวังเกณฑ์เครื่องดั่งดง
 ไปรับ เครื่องดั่ง ๕ บังแทรก ๓ พันพุทธเกณฑ์คู่แห่
 ถอดอกบัวเดินเท้า ๒๐ คู่ พันเทพราชเกณฑ์บักดอง
 ชะนะ แตรดั่งช้ แห่เข้าประตูลามต้นทรมาไว้ในโรง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีแพทย์ไทยรามัญ
 แดะมโหรีไทย แหกฝรั่ง จันฉนวน มอญเขมร ผัดค
 เป็ดยหนักนัสมโภช ๒ เดือน ๓๒ วัน

ให้พระราชทานเงินเบยเดยง เป็นเงิน คือ หมัน
 ราชาราช มโหรีไทยชาย ๒ หญิง ๔ เงิน ๓ ต. พระยา
 ชิบะศรีบดี มโหรีแขก ๒ เงิน ๒ ต. ฝรั่ง ๓ เงิน ๓ ต.
 พระยาราชาศรัยฐู๋ องเชียงซุน (อาชององเชียงด้อ)
 มโหรีฉนวน ๑๕ เงิน ๓ ต. พระยาราชาศรัยฐู๋ จัน (คา
 ของกรมพระปรมาหุชิต) ๒ เงิน ๓ ต. พระยารามัญ
 วงศ์ (นามเดิมว่ามะซอน เป็นต้นตักุดศรีเพ็ญ) มโหรี
 มอญ คนแพดงชาย ๒ หญิง ๔ มีแพทย์ ๘ รวม ๓๔

เงิน ๓ ค. หดวงพิพธวาทิ มโหรีเขมร ชาย ๔ หญิง ๓
เงิน ๓ ค. หมั้นเสนาะภูบาล ปี่พาทย์ไทย ๕ เงิน ๓ ค.

รามัญ ๕ เงิน ๓ ค. ดาว ๑๒ คน ๆ ละ ๑ ค. เงิน ๑๒ ค.

ครุณณวันเสาร์ เดือน ๖ ขน ๘ คำ เต็ดจอกอก

พดด้พบตายก ทรงให้เรียกเครื่องเล่นและคู่มวยปล้ำ

กระบี่ตะบองทั้งปวง ให้เล่นทอดพระเนตรก่อนการ

สมโภช ๔ เหวด้นเงิน ๒๕ ช. ๓ ค.

ครุณณวันพุธ เดือน ๖ ขน ๑๓ คำ ตั้งการสมโภช

ให้มีเครื่องเล่นไซนหนังรำ และดอกไม้เพลิงฟากตะวันออก

ออกตะวันออกตกเป็นคำรบ ๗ วัน ๗ คืน

ให้พระราชทานเงินเบยเดยงเป็นเงิน คือ หุ่นดาว

โรงใหญ่โรง ๑ วันละ ๖ ค. ๗ วันเงิน ๒ ช. ๒ ค.

ตะครเขมรโรง ๑ วันละ ๒ ค. ๒ บ. ๗ วันเงิน ๑๗

ค. ๒ บ. กตางวันงวัจฉโรง ๑ ญวนโรง ๑ โรง

๑๕ ค. ๒ บ. ๗ วันเงิน ๑ ช. ๑๕ ค.

ฟากตะวันออก ระหว่างระชาไซน ๓ รำหญิง ๒

งว ๑ - หนึ่งกวางวัน ๑ หุ่นดาว ๒ รวม ๕ โรง ๆ
 ๓ ๒. ๗ วันเงิน ๑ ๕. ๓๓ ๓. ๒ ๒.

กลางคืน ระหว่างระชา หนึ่งไทย ๕ หนึ่งจีน ๒
 เป็น ๓๓ โรง ๆ ๓ ๒. ๗ คืนเป็นเงิน ๑ ๕. ๓๘ ๓. ๒ ๒.
 ๓๓ ๒. ๗ วันเงิน ๑ ๕. ๓๐ ๓. ๗ วันเงิน ๓๐
 ๕. ๓๐ ๓. โชนโรงใหญ่ ๒ โรง ๆ ๓ ๒. ๗ วัน
 เงิน ๗ ๕. ๓๐ ๓. ๗ วันเงิน ๓๐ ๓. ๗ วัน
 เงิน ๓ ๕. ๓๐ ๓. ๗ วันเงิน ๑ ๕.

ให้เกณฑ์เครื่องเล่นระหว่างระชา โชน ๒ โรง
 ๒ ๒. ๗ วันเงิน ๑ ๕. ๓๓ ๓. ๒ ๒.
 รวม ๑๔ โรง ๒๓ ๕. ๓๓ ๓. ๒ ๒.

ฟากตะวันตก กวางวัน หกไม้สูง ๓ คัดัน ๑
 ๓ ๒. ๗ วันเงิน ๗ ๕. หกไม้ดำเดี่ยว ๓ คัดัน ๆ
 ๓ ๒. ๕ วันเงิน ๕ ๕. ๑ ๒. ไม้ดวดค้ำถ่าย ๑ วัน
 ๓ ๒. ๗ วันเงิน ๑ ๕. ๓ ๒. ญวนหก ๑๖ คนวัน

๓ ค. ๒ บ. ๗ วันเงิน ๓๐ ค. ๒ บ. คนต่อเท้า ๒
 คน ๆ ๓ ค. ๒ บ. ๗ วันเงิน ๓ ค. ๒ บ. พรบไก่ชาย ๑๐
 หญิง ๑๐ วัน ๒ ค. ๒ บ. ๗ วันเงิน ๓๗ ค. ๒ บ.
 มงครุ์มนาย & คน ๆ ๓ ค. ๒ บ. โพร ๓๗ คน ๆ ๒ ค. ๒ บ.
 รวมนายและโพร ๗ วันเป็นเงิน ๑ ๕. ๑ ค. ๓ บ. ๒ ค.
 ระเบ็งนาย ๒ คน ๆ ๓ ค. ๒ บ. โพร ๓๘ คน ๆ ๒ ค. ๒ บ. ๗ วัน
 เงิน ๓๘ ค. ๑ บ. ชะวาร์หน้านาย & คน ๆ ๓ ค. ๒ บ.
 โพร ๕ คน ๆ ๒ ค. ๒ บ. ๗ วันเป็นเงิน ๓๓ ค. ๑ บ. ๒ ค.
 ตรีวิไลย ๒ คน ๆ ๓ ค. ๒ บ. โท ๑ นางกระบือ ๒ จัน ๑
 เงาะ ๑ บีกดอง ๓ รวม ๗ คน ๆ ๒ ค. ๒ บ. ๗ วัน
 เงิน ๘ ค. ๒ บ. ๒ ค. รวม ๓๒ ค. เป็นเงิน ๕ ๕. ๗
 ค. ๒ บ. ๒ ค.

รวมฟากตะวันตก ทั้งกตางวันกตางคืนเงิน ๒๘ ๕.

๓๘ ค. ๒ ค.

28/07/2564

กตางคืน หนึ่งไทยโรงใหญ่ ๒ โรง ๆ ๓ ค. ๒ บ.
 ๗ ค. เป็นเงิน ๑ ๕. ๑ ค. หนึ่งไทยโรงใหญ่ระหว่งระชา

คันทะ ๕ โรง ๆ ตะ ๒ บ. ๗ คันทะเงิน ๓ ๕. ๓๕. ค. ๒ บ.
 มังกร นายคน ๓ คันทะ ๒ บ. ๗ คันทะเงิน ๓ ค. ๒ บ.
 เค้นมังกร ๓๐ คน ไพร์ช้อง ๑ คน น้ำเพดิง ๑ คน
 รวม ๓๒ คน ๆ ตะ ๑ ต. ๗ คันทะเงิน ๕ ค. ๑ บ. ญวนรำ
 กือโคมคอกบัวคนตะคู้ ๓๐ คน ๆ ตะ ๑ ต. ๗ คันทะ
 เงิน ๔ ค. ๑ บ. ๒ ต.

นอกเกณฑ์ให้พระราชทานคุ่มวยปด้า เบ็ดเต็ร็จ
 ใน ๗ วันเป็นเงิน ๔๖ ๕. ๓๓ ค. ๓ บ. คันทะปพฤกษ์
 ฟากตะวันออก ๔ ฟากตะวันตก ๘ รวม ๓๒ คันทะ
 ตะ ๑ ๕. ๗ วัน ๘๔ คันทะเงิน ๒๔ ๕.

พระราชทานช่างคอกไม้เพดิง นาย ๔ คน ๆ ตะ ๓ ค.
 คี ๓๕ คน ๆ ตะ ๓ ค. ๒ บ. ช่างกวาง ๘ คน ๆ ตะ ๑ บ.
 ช่างเดว ๓๗ คน ๆ ตะ ๒ บ.

คีริเป็นเงินพระราชทานเครื่องเด่น, ช่างคอกไม้
 เพดิง, คันทะปพฤกษ์ ใน ๗ วัน ๗ คันทะเงิน เครื่อง
 เต้นในเกณฑ์ ฟากตะวันออก กวางวัน ๖ ๕. ๖ ค.

กตางคิน ๓ ๕. ๑๘ ค. ๒ ๖. รวม ๘ ๕. ๔ ค. ๒ ๖.

ปากตะวันตก กตางวัน ๒๘ ๕. ๑๘ ค. ๒ ๕. กตาง
คิน ๓ ๕. ๓ ค. รวม ๓๒ ๕. ๒ ค. ๒ ๕. รวมทั้ง

กตางวันกตางคิน ๒ ปากเงิน ๔๐ ๕. ๖ ค. ๒ ๖. ๒ ๕.

พวกคู้ปด้า มวย กระบี่ตะบอง เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ
เป็นเงิน ๔๖ ๕. ๑๑ ค. ๓ ๖. คันทัดปพฤษ ๘๔ คันทัน
เป็นเงิน ๘๔ ๕. พระราชทานช่างดอกไม้เพลิง ๔๔ คน
เป็นเงิน ๒ ๕. ๑๑ ค.

คิดคินมาตทำดอกไม้เพลิง สุ่มโทษพระแก้วมรกต
พระนครธนบุรี ฦวันพุช เดือน ๖ ๕ ๓๐ คำ ปาก
ตะวันออกกระชาใหญ่คินตะ ๑๐ ระชา ปากตะวันตก
ระชาใหญ่คินตะ ๑๐ ระชา นอกกระชาคินตะ ๘ ตั้ง
รวม ๒๐ ระชา นอกกระชา ๘ ตั้ง ๗ คิน (จำนวนคิน
แตะมาต) ได้ดอกไม้ ๘๐๐๕๕ ดอก ในนี้ (คือ) หน้า
ระชา กิ่งหินเชิงชन्हหนึ่ง ๓ ถวายเพ็ชร ๕ ชन्ह ๔๐
ฝอยทอง ๕ ชन्ह ๔๐ กิ่งหินไชยชन्हหนึ่ง ๑ บัวขาว ๔๐

รวม ๑๒๔, รัชกาลใหญ่รัชกาล ๑ (จำนวนดินแถมมาต)

ได้ดอกไม้หัตถ์รัชกาล พดุง ๑๕๐ บอกร ปรุทัก ๓๐๕

รวม ๒๕๕ ครอบ ๕๐ นกบิน ๕๐ แมงกุ่มพวงหนึ่ง ๑๐

ฝอยทอง ๒ เพดิงแก้ว ๒ รวม ๙๕ รวมทั้งหมด ๕๗๓

ดอก ครอบ ๒๐ รัชกาล เป็น (จำนวนดินแถมมาต)

ได้ดอกไม้ ๙๕๖ ดอก ๗ คน ๑๕๐ รัชกาล (จำนวนดิน

แถมมาต) ได้ดอกไม้ ๖๖๒๒๐ ดอก ดอกไม้เพดิง

นอกรัชกาลครอบ ๘ ตั้ง (จำนวนดินแถมมาต) ได้

ดอกไม้ ๓๕๐๕ ดอก ๗ คิน (จำนวนดินแถมมาต)

ได้ดอกไม้ ๒๓๘๓๕ ดอก, เพดิงพ้อม ๆ หนึ่ง (จำนวน

ดินแถมมาต) ได้ดอกไม้ ๕ ๓ รูปสัตว์ ๓ ตัว

ปรุทัก ๕ ดอกเทียน ๕ ดอกเขี้ยว ๑๒ รวม ๒๐,

๕ ๒ ดอกเทียนพวงปรุทัก ๓ ๕ ๓ ตะเกา ๕ ดำ

ดอกเทียน ๒๐ ปรุทัก ๑๖ เพดิงพะเพียง ๒ รวม ๓๘,

๕ ๕ ฝรังดูบยาดอกเทียน ๕ เกิดอบเป็นแดงเทียน ๓

เป็น ๗ ๕ เป็นรูปเจดีย์ เกิดอบเป็นแดงเทียน ๕

รวมเป็น ๗๓, เพ็ญไม้ ๆ หนึ่ง (จำนวนดินแถมมา)
 ได้ดอกไม้ ฝอยทอง ๕ ดอกเทียน ๖๒ ดอกเทียน
 พวงประทัด ๕๐ กิ่ง หนึ่ง ๘ รวม ๓๒๕ ดอกคันทะ ๓๐ ไม้
 (จำนวนดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ๓๒๕๐ ดอก นอก
 ระชาคันทะ ๘ ตั้ง กระจ่างต้นไม้กระจ่าง ๓ (จำนวน
 ดินแถมมา) ได้ดอกไม้ ดอกจันทร์ ๒๐ ดอกแดง ๓๕
 ใบไม้ ๒๐ ฝอยทอง ๕ ประทัดห้อย ๓๒ รวม ๗๓
 ดอกคันทะ ๓๐ กระจ่าง (จำนวนดินแถมมา) ได้
 ดอกไม้ ๗๓๐ ดอก เพ็ญพะเนียงบอกหนึ่ง (จำนวน
 ดินแถมมา) คันทะ ๓ (จำนวนดินแถมมา) ได้เพ็ญ
 พะเนียง ๘๐ บอก ดอกไม้พุ่ม ๆ หนึ่ง (จำนวนดิน
 แถมมา) คันทะ ๖ พุ่ม (จำนวนดินแถมมา) ได้
 ดอกไม้ ๗๖๘ ดอก เต๋อดากหางด้าย ๓ (จำนวนดิน
 แถมมา) ได้ประทัด ๓๐ ดอกหนู ๓๐ รวม ๖๐ ดอก
 (จำนวนดินแถมมา) ๒ ด้ายได้ดอกไม้ ๓๒๐ ดอก
 พดุงบอก ๓ (จำนวนดินแถมมา) คันทะ ๓ (จำนวน

ดินแฉะมาต) ได้พุด ๕๐๐ บอก ดอกไม้ร่วงชด ๓
 (จำนวนดินแฉะมาต) คื่น ๓ (จำนวนดินแฉะมาต)
 ได้ดอกไม้ร่วง ๕ ชด (จำนวนดินแฉะมาต) ได้ดอก
 ไม้ ๓๕๐๕ บอก, ดิน มาต ทำดอกไม้เพลิง ทำเจ้า
 ด้นุก ๓ คื่น ได้จุดด้น (จำนวนดินแฉะมาต) ดันด้บ
 (จำนวนดินแฉะมาต) รวม (จำนวนดินแฉะมาต)
 บางชนัน ๒ คื่น ได้จุดด้น (จำนวนดินแฉะมาต)
 พระนครชนบุรี ๗ คื่น ได้จุดด้น (จำนวนดินแฉะมาต)
 ดันด้บ (จำนวนดินแฉะมาต) รวม (จำนวนดินแฉะ
 มาต) บางยเรือ ๓ คื่น ได้จุดด้น (จำนวนดินแฉะ
 มาต) ดันด้บ (จำนวนดินแฉะมาต) รวม (จำนวน
 ดินแฉะมาต) รวมจุดด้น (จำนวนดินแฉะมาต) ดัน
 ด้บ (จำนวนดินแฉะมาต) รวมทงด้น (จำนวนดิน
 แฉะมาต) แฉะดินมาตดอกไมด้นด้บชงเหตออยู่น
 มอบไว้หมันคน ดินตุกประทัด (จำนวนดิน) ดิน
 ฝอยทอง (จำนวนดิน) ดินด้ววยเพ็ชร (จำนวนดิน)

ชัยพฤกษ์ (จำนวนดิน) รวม (จำนวนดินและมาศ)
รวม (จำนวนดิน)

ตะครุข่างในโรง ๑ ๓๐ ช. ๓๐ ค. ใต้ดวงดั่งกา
ด้าย ๑ โฉนทกด้านนอก ๑ มหาศไทย ๑ ค. ๓ บ.
ฉนวนหก หดวงรักษาดมบดี ๓๐ ค. ๒ บ. ชะวาราหน้า
พระยาธิเบศร์บดี ๓๓ ค. ๓ บ. ๒ ค.

ในเกณฑ์ โคตรี นางกระบือ นครบาด ๘ ค.
๒ บ. ๒ ค. มงครุ้ม มหาศเด็ก ๑ ช. ๑ ค. ๓ บ. ๒ ค.
กวางฉน कुดาเด็ก ตำรวจนอกซ้าย ขวา ๑๘ ค. ๑ บ.
คนค่อเท่า ขุนอินทรพิทักษ์ ๓ ค. ๒ บ. พรบไก่ นาย
แก้ว อำแดงฉน ๑๗ ค. ๒ บ.

เด่นทองฉนาม นอกเกณฑ์ คู่ปด้า คู่มวย คู่
ตะบอง กระบี่ โด่ห้ คิง เด่นต่าง ๆ กั้นเงิน ๕๖ ช.
๓๓ ค. ๓ บ. กวางคิน มังกรกรมช่างเขียน พรหม
พิณศิริ พิศวงกรรม ๒ ค. ๒ ค. โคมบัว ฉนวนหก
เทศน ๕ ค. ๑ บ. ๒ ค.

รวมในเกณฑ์ ๑๕ ช. ๑๕. ค. ๒ ค. นอกเกณฑ์
 ๔๖ ช. ๑๑ ค. ๓ บ. เครื่องเดินกต่างวันกต่างคักรวม
 ๗วัน โขน หดวงรักษาดมบัต ๓ ชุณอินทรพิทักษ์ ๓
 รวม ๒ โรง ๗ ช. ตะครหมื่นโหวหารภิมย์ โรง ๓
 เงิน ๓ ช. ๓๐. หุ่นดาว ชุณทิพยนต์ โรง ๓ เงิน ๒ ช.
 ๒ ค. โรงใหญ่จัน พระยาราชาเดรัชฐี โรง ๓ เงิน
 ๑๗ ค. ๒ บ. ังวญวน ราชาเดรัชฐี องเชิงชุนโรง ๓
 เงิน ๑๗ ค. ๒ บ. ตะครเขมร หดวงพิพิชวาที ๑๗ ค.
 ๒ บ. เทพทอง นายอน ทองดี โรง ๓ เงิน ๑ ช.

ระหว่างระชา โขน หมื่นเด่นาษฎบาด ๕ ราหญิง
 หมื่นโหวหารภิมย์ ๕ หนังกต่างวัน ชุณอักษรเดช ๒
 หุ่นมอญ มทองบัพาทย์ ๓ ังว หดวงรักษาดมบัต ๓
 หดวงไชคัก ๓ หุ่นดาว ชุณทิพยนต์ ๕ รวม ๑๘ โรง
 เงิน ๓ ช. ๒ ค.

เดินทองนา หกไม้สูง ๓ ค่อ ๓ หกไม้ตาเดี่ยว ๓
 รวม ๕ คัณ เงิน ๑๒ ค. ๓ บ. หนังกโรงใหญ่ พระ

ราชสุภาวดี ๑ หมั้นแก้ว ๑ รวม ๒ เงิน ๓ ๕. ๑ ค.
 กตางคินหนึ่งไทยระหว่างระชา พระราชสุภาวดี ๓ ชุน
 อักษรเดช ๒ ชุนทิพยนต์ ๕ หมั้นเด่นาษฎบาด ๕ หมั้น
 โวหารภิมย์ ๕ มทองบัพาทย์มอญ ๑ รวม ๑๘ โรง
 เงิน ๓ ๕. ๓ ค. หนึ่งจัน พระยาราชเดร์ษฐี ๑ อง
 เชิงชุน ๑ รวม ๒ เงิน ๗ ค.

กตางวันไนเกณฑ ๓๕ ๕. ๕ ค. ๒ ๑. นอกเกณฑ
 ๕๖ ๕. ๑๑ ค. ๓ บ. รวมเป็นเงิน ๘๑ ๕. ๑๖ ค. ๓ บ.
 ๒ ๑. กตางคินไนเกณฑ ๕ ๕. ๑ ค. ๒ บ. รวมไน
 เกณฑทงเงิน ๕๐ ๕. ๖ ค. ๒ บ. ๒ ๑. นอกเกณฑ
 ๕๖ ๕. ๑๑ ค. ๓ บ.

คิดเงินแต่ดมเด็จพระเจ้าดุกเชอ เจ้าฟ้ากรมชุน
 อินทรพิทักษ์ เด็ดจันไปรบพระแก้วมรกตและพระบาง
 ณท่าเจ้าذنุก ณวันพฤษหัตต์บตี เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ ปีกุด
 เอกศก (พ. ศ. ๒๓๒๒) มาจนถึงการดมโภชณวัน
 พุช เดือน ๖ ๕ ๑๓ ค่ำ ปีกวดโทศก (พ. ศ. ๒๓๒๓)

เสด็จการสมโภชณวันพุธ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ ปีชวด
 โทศก (คือ) เป็นทำพระวิหารการพระแก้วเป็นเงิน
 ๓๒๔ ๗. ๓๗ ค. ๒ บ. เที่ยงพระสงฆ์ ให้เงินราษฎรทำ
 ของเตียงกต่างทาง ๕๗ ไปบ้านบางหวาด ๓๐ ค. กรุง
 เก้า ๓๐ ค. ทำเจ้าต่นุก ๓๕ ค. ดงมา บ้านโมตา ๓๐ ค.
 กรุงเก้า ๓๐ ค. บางปอิน ๓๐ ค. ต่อมโคก ๓๐ ค.
 ปากเตรีด ๓๐ ค. รวมทั้งไปทั้งมาเงิน ๕ ๗. ๕ ค. ให้
 ขาทุดตะออง ๗ ช่วยทำตำรับเตียงพระสงฆ์ณพระนคร
 ขนบุรีตำรับตะ ๓ ต่ดิ่ง เป็นเงิน ๓๓ ๗. ๓๕ ค. ๓ บ.
 ๒ ต. ให้ชาวแคว ๓๓ คน ตั้ง ๒ ปีกดองชนะ ๓๒
 รวม ๒๕ คน ๓๓ ทำเจ้าต่นุกคนละ ๓ ต่ดิ่ง เป็นเงิน
 ๓ ค. ๒ บ. ๓ ต.

เรือแห่ชนไป พระสงฆ์ โทมคญา ๓๗ คัษะ
 นก ๓๐ กราบ ๓๓ รวม ๕๗, แต่ทำเจ้าต่นุกดงมากับ
 เต็ดจ่า คิง ๖ รับพระแก้ว ๓ พระบาง ๓ กราบพระ
 ทิ้ง ๓ ขาทุดตะออง ๒๒ รวม ๓๓ รวมเป็น ๘๘ ตำ

(คนเรือ) ๓๘๗๐, กัดบับมาแต่กองทัพ แฉง ๖ ข้ำ
 ทอดระดอง ๒๐ รวม ๒๖ ตำ (คนเรือ) ๖๘๗ รวม
 ๑๑๕ ตำ (คนเรือ) ๑๖๕๗ คน ๆ ละ ๑ ตำถึง เงิน
 ๕ ๗. ๓ ค. ๒ บ. ๓ ต.

เรือพระที่นั่งทรง ๑ แฉง ๑๐ ต้มเค็จพระเจ้า
 ดูกเชอ หาดานเชอ ๑๖ รวม ๒๗ คู่ชัก กิ่งทอง ๑
 กิ่งเงิน ๑ ขนไปรับณบางครณ เรือคิงดาวอน ๑ เรือ
 กราบขาทอดระดอง ฝ่ายทหารพลเรือน ๑๐๕ เครื่อง
 เต็นไทยจีน ๘ ญวน ๑๖ รวม ๒๔ รมรามัญใหม่ ๘
 รวม ๑๖๗ ตำ (คนเรือ) ๕๓๘๓ คน ๆ ละ ๑ ตำถึง
 เงิน ๑๓ ๗. ๑๕ ค. ๑ บ. ๓ ต.

รวมขนไปแกะกัดบับมาเป็นเรือ ๒๘๒ ตำ ต้มเงิน
 ๑๘ ๗. ๑๗ ค. ๓ บ.

มโหรี ไทย แฉก ฝรั่งเศส จีน ญวน เขมร บัพาทย์
 ไทย รามัญ ดาว ให้มดคเป็ดยพกันต้มโภชอัคราจน
 ต้มโภชใหญ่ได้ ๒ เดือน ๑๒ วัน เป็นเงิน ๑ ๗. ๑๘ ค.

คั้นกัณฑ์พฤกษ์ ทำเจ้าต๋นุกวันละ ๔ คั้น ๆ ละ
 ๑ ช. รวม ๓ วันเงิน ๓๒ ช. ที่พระนครชนบุรีวันละ
 ๓๒ คั้น ๆ ละ ๑ ช. รวม ๗ วันเงิน ๘๕ ช. รวมทั้ง ๒
 ตำบลเป็น ๑๐ วันเงิน ๘๖ ช.

เครื่องเล่นในเกณฑ์ ที่ทำเจ้าต๋นุก ๓ วัน กต่าง
 วัน ๑ ช. ๑ ค. ๓ บ. กต่างคั้น ๘ ค. รวม ๒ เวด
 เงิน ๑ ช. ๑๐ ค. ๓ บ. ที่พระนครชนบุรี ๗ วัน กต่าง
 วันเงิน ๓๕ ช. ๕ ค. ๒ ค. กต่างคั้น ๕ ช. ๑ ค. ๒ บ.
 รวม ๒ เวดเงิน ๔๐ ช. ๖ ค. ๒ บ. ๒ ค. รวมทั้ง ๒
 ตำบลเป็นเงิน ๔๑ ช. ๑๗ ค. ๑ บ.

นอกเกณฑ์คูปดำ คุ่มวย คู้โตหัดัง คู้กระบี่ คู้
 ตะบอง คู้ทวนมอญ-ดาว-ญวน ก้อนการส้มโภช &
 เวนเป็นเงิน ๒๕ ช. ๓ ค. ในการส้มโภช ๗ เวนเป็น
 เงิน ๔๖ ช. ๑๑ ค. ๓ บ. รวม ๑๑ เวนเงิน ๗๑ ช.
 ๑๔ ค. ๓ บ. รวมทั้งในแคะนอกเกณฑ์เป็นเงิน ๑๑๓ ช.

พระราชทานช่างทำดอกไม้เพลิง ก่อนการต้มโภช
๑๐๘ คน ๆ ละ ๑ บ. เป็นเงิน ๑ ช. ๗ ค. ในกา
ร์ต้มโภช ๕๕ คน เป็นเงิน ๒ ช. ๑๑ ค.

รวมยอดทั้งสิ้น ๓๗๕ ช. ๕ ค. ๑ บ. ๓ ต. (ตาม
อัตราปัจจุบันหนเทากบเงิน ๓๐,๐๒๑.๗๕ บาท)

พระราชทานนาอมฤตย์ ถ้าวคือ มรรค ๕ ผด ๕
นิพพาน ๑ ตศุภา เทวมนุส์ดำน้ำ ฯ

(หมายเหตุ:— ในตำนานพระแก้วมรกต ซึ่ง
เรียบเรียงครั้งรัชกาลที่ ๕ กรมศิลปากรให้พิมพ์แล้ว
มักกล่าวว่ต้มเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงพระราช
อุทิศเงินไว้อีกจำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นทุนสร้างปราสาท
ถวายพระแก้วมรกต แต่ยังไม่ทันสร้าง บังเอิญถูก
ปลงพระชนม์เสียก่อน บางทีจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง
ต้มเด็จพระจอมเกล้า (มงกุฎ) จึงโปรดให้สร้างพระ
พุทธปรางค์ปราสาทถวายพระแก้วมรกต แต่ครั้น
สร้างแล้วมิได้เชิญเชิญพระแก้วมรกตมาประทับ ถึง

รัชกาลที่ ๖ โปรดให้เบียดย่นนาม พระพุทธปรารังค์
 ปราสาท เป็น ปราสาทพระเทพบิดร เสด็จพระรูป
 รัชกาลที่ ๑ ถึงที่ ๕ มาประดิษฐานไว้ และกำหนด
 เสด็จวันที่ ๖ เมษายนเป็นวันตรึงจักร เปิดปราสาท
 ให้ประชาชนไปไหว้พระรูปกษัตริย์ แห่งราชวงศ์
 จักร เพื่อเป็นเหตุเจริญความจงรักภักดี ยง ๆ จนตาม
 ต่อมควร)